

Avdelningen för krisberedskap och civilt försvar
Enheten för personalförsörjning och samhällsplanering

Konsekvensutredning av föreskrifter om utbildning av totalförsvarspliktiga som fullgör civilplikt i det civila försvaret och upphävande av Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter (2024:13) om utbildning av totalförsvarspliktiga som fullgör civilplikt i det civila försvaret

Beskrivning av problemet och vad man vill uppnå

Personalförsörjning är en grundförutsättning för det civila försvaret. Det behöver säkerställas att rätt person med rätt kompetens finns på rätt plats. Om ordinarie personal inte räcker till för att upprätthålla viktig verksamhet under höjd beredskap och krig finns flera andra sätt att tillgodose personalbehoven. Civilplikt är en del av den totalförsvarsplikt som gäller i Sverige och som regleras genom lagen (1994:1809) och förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt.

Regeringen har aktiverat civilplikt inom verksamhetsområdena kommunal räddningstjänst samt drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet genom regeringsbeslut 2023-12-21 (Fö2023/00553 och Fö2023/01488) som anger att totalförsvarspliktiga är skyldiga att genomföra repetitionsutbildning med civilplikt, samt regeringsbeslut 2024-10-24 (Fö2024/01755) som anger att totalförsvarspliktiga är skyldiga att genomföra grundutbildning som inte överstiger 60 dagar med civilplikt.

Regeringen gav i 2025-01-09 (Fö 2025/00040) MSB i uppdrag att analysera och bedöma vilka åtgärder som är nödvändiga för att ett system med civilplikt efter mönstring med lång grundutbildning inom kommunal räddningstjänst ska kunna införas. Uppdraget ska slutredovisas senast den 19 december 2025.

I uppdraget konstateras: "Med hänsyn till den rådande säkerhetsläget bedömer regeringen att förberedelser för en aktivering av civilplikt för kommunal räddningstjänst som även innefattar mönstring är en angelägen fråga i arbetet med att stärka Sveriges totalförsvar. Det finns behov av att närmare analysera förutsättningarna för detta och vidta de förberedande åtgärder som behövs för

att ett system med civilplikt inom kommunal räddningstjänst som omfattar civilplikt efter mönstring ska kunna införas.”

Mot bakgrund av formuleringarna i det regeringsuppdrag som MSB har (Fö 2025/00040) och då MSB redan har nödvändiga föreskriftsbemyndiganden och de möjligheter som det bemyndigandet ger till att kunna förbereda i tid så anser MSB att dessa föreskrifter kan beslutas.

För att totalförsvarspliktiga ska kunna utbildas behöver det finnas verkställighetsföreskrifter om utbildningarnas längd och omfattning. Sådana föreskrifter beslutas av MSB.

Ändringar i föreskrifterna

Tillägg och ändringar i de föreskrifterna:

- Språklig justering av 3 §. Pluralform ”ansvariga” ändras till singularform ”ansvarige”.
- Tillägg av en befattning inom verksamhetsområdet *kommunal räddningstjänst*, ”Räddningsgruppledare”.
- Befattningsgrupp för respektive befattning inom verksamhetsområdet kommunal räddningstjänst som omfattas av grundutbildning.
- Antal dagar för grundutbildning för respektive befattning.
- Högst antal dagar per repetitionsutbildningstillfälle för respektive befattning.
- Bestämmelser om möjlighet till avkortning av grundutbildningar som är längre än 60 dagar.
- Tillägg av särskild bestämmelse om undantag från föreskrifterna.
- Ändring av formulering i 7 § för att tydliggöra att beredskapsmyndigheter kan se ett behov av civilpliktiga inom sitt ansvarsområde, inte enbart i sin egen organisation.
- Tillägg i 17 § som specificerar att det är utbildningsansvarig myndighet som ansvarar för att underrätta MSB om repetitionsutbildningen ska utföras av annan än den utbildningsansvariga myndigheten.

Beskrivning av alternativa lösningar för det man vill uppnå och vilka effekterna blir om någon reglering inte kommer till stånd

I lagen (1994:1809) och förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt finns redan bestämmelser om utbildning av totalförsvarspliktiga som ska fullgöra civilplikt i det civila försvaret.

Regeringen har gjort bedömningen att civilplikt inom de två verksamhetsområdena *kommunal räddningstjänst* och *drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet* behövs för att förstärka Sveriges försvarsberedskap och personalförsörjningen under höjd beredskap. I och med det regeringsuppdrag som MSB nu har att göra nödvändiga förberedelser för civilplikt efter mönstring med lång grundutbildning och givet att MSB har nödvändiga föreskriftsbemyndiganden behöver dessa föreskrifter uppdateras nu.

Om verkställighetsföreskrifterna inte kan träda ikraft så kommer inte mönstring med efterföljande grundutbildning kunna genomföras inom verksamhetsområdet kommunal räddningstjänst.

Eftersom de tidigare föreskrifterna endast reglerade förutsättningar kring kort grundutbildning samt repetitionsutbildning av civilpliktiga i det civila försvaret inom verksamhetsområdet kommunal räddningstjänst samt drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet innebär tillägg av reglering kring lång grundutbildning att föreskrifterna ändras i sådan omfattning att det är lämpligt att besluta om nya föreskrifter för alla utbildningsformer och därmed upphäva tidigare föreskrifter om utbildning, MSBFS 2024:13.

Grundutbildningarnas längd och omfattning

Enligt 4 kap. 1 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt får en grundutbildning för den som skrivs in med civilplikt vara högst 320 dagar. Enligt 3 kap. 4 § lagen om totalförsvarsplikt finns möjlighet att utan mönstring men efter annan utredning skrivas in till en grundutbildning som inte överstiger 60 dagar.

Utbildningarnas längd för respektive befattning anges i en bilaga till föreskrifterna. Grundutbildningars längd ska bestämmas särskilt för varje typ av befattning enligt 5 kap. 4 § lagen om totalförsvarsplikt.

När grundutbildningens längd fastställs är det viktigt att man beaktar den inskränkning i den enskildes frihet som tjänstgöring i form av grundutbildning med civilplikt innebär. Det behöver alltid göras en avvägning mellan att den totalförsvarspliktige får tillräcklig kunskap för att på ett bra sätt kunna utföra krigsuppgiften, och det intrång i den enskildes privatliv som plikten innebär.

Kommunal räddningstjänst

För verksamhetsområdet kommunal räddningstjänst införs att två befattningar ska kunna omfattas av lång grundutbildning efter mönstring. I föreskrifterna regleras antal tjänstgöringsdagar för grundutbildningen. I antalet tjänstgöringsdagar inkluderas all tid som den totalförsvarspliktige är inskriven för grundutbildning, både utbildningsdagar och ledig tid.

Antalet dagar för grundutbildning för de två befattningarna inom verksamhetsområdet kommunal räddningstjänst anges i föreskrifterna till ett

kortare spann. Anledningen till detta är att möjliggöra viss flexibilitet för den utbildningsansvariga myndigheten i planering av utbildningstillfällen, till exempel möjligheten att ta höjd för helgdagar. Det exakta antalet tjänstgöringsdagar för varje grundutbildningstillfälle ska dock vara fastställt i den inkallelse som den totalförsvarspliktiga får i god tid innan grundutbildningen startar.

MSB har i tidigare versioner av dessa föreskrifter valt att inte tillåta ett spann för antalet dagar för grundutbildning. I de nu aktuella föreskrifterna tillåts dock ett kortare spann av de anledningar som anges ovan. MSB ser detta som ett första steg i utvecklingen av ett mer flexibelt och robust system för grundutbildning med civilplikt i det civila försvaret. MSB ser att dessa föreskrifter, med tanke på den snabba utvecklingstakten av civilplikten inom det civila försvaret, kommer att behöver revideras igen inom kort.

Räddningsgruppledare

130-150 tjänstgöringsdagar

Räddningsperson

90-110 tjänstgöringsdagar

Drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet

För verksamhetsområdet drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet görs i denna version inga ändringar.

Högsta antalet dagar per repetitionsutbildningstillfälle

Kommunal räddningstjänst

I föreskrifterna ingår en uppgift om högsta antalet dagar per repetitionsutbildningstillfälle för respektive befattning. Detta har sin grund i 4 kap. 4-5 §§ lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt om högsta antal dagar för repetitionsutbildning per år (34 dagar) med hänsyn taget till att varje totalförsvarspliktigs repetitionsutbildning inte får överskrida 240 dagar. I 4 kap. 5 § lagen om totalförsvarsplikt regleras antalet tillfällen per år för fullgörande av repetitionsutbildning.

Det faktiska antalet dagar för repetitionsutbildning kommer sannolikt vara lägre och anpassat utifrån krav på befattningarna och utbildningsbehovet. För att medge så stor flexibilitet som möjligt anser MSB att det fortsatt inte har framkommit någon anledning att begränsa högsta antalet dagar per repetitionsutbildningstillfälle mer än vad lagen medger.

För den tillagda befattningen inom verksamhetsområdet *kommunal räddningstjänst* föreslås samma högsta antal dagar per repetitionsutbildningstillfälle som på resterande befattningar.

Drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet

För verksamhetsområdet drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet görs inga ändringar.

Tillägg av bestämmelse om möjlighet till avkortning av grundutbildningar som är längre än 60 dagar

I de nu aktuella föreskrifterna regleras en möjlighet för den utbildningsansvariga myndigheten att i ett enskilt fall om det finns särskilda skäl kunna göra en avkortning av en grundutbildning som är längre än 60 dagar. Det är dock viktigt att en sådan avkortning enbart görs när det finns godtagbara skäl och efter noggrant övervägande. I de nu aktuella föreskrifterna regleras omfattningen av en sådan avkortning, samt när avkortningen behöver beslutas om så att de individer som påverkas kan få information i god tid, alltså i samband med inkallelse.

Föreskriften anger att sådan avkortning av grundutbildningar som är längre än 60 dagar som får göras av utbildningsansvarig myndighet enbart får göras i ett enskilt fall om särskilda skäl finns. Anledningen till denna föreskrift är att MSB ser att avkortning av grundutbildning i vissa fall skulle kunna behövas, till exempel i ett hastigt försämrat säkerhetsläge. MSB ser dock inte att detta är något som ska göras rutinmässigt, utan att om en utbildningsansvarig myndighet ser behov av att rutinmässigt avkorta grundutbildningar så föranleder detta istället en revidering av föreskrifterna. Föreskriften är ett sätt att öka flexibiliteten för utbildningsansvarig myndighet i det fall man ser att en redan planerad grundutbildning behöver kortas ner.

I föreskriften anges att avkortningen av en grundutbildning som får uppgå till 10 procent av utbildningstiden, dock inte mer än 14 dagar totalt.

Föreskriften anger också att avkortningen inte får innebära att tiden för grundutbildningen understiger 61 dagar. Detta med anledning av att de förmåner som kan lämnas enligt förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga är beroende av om det är fråga om en grundutbildning som är längre än 60 dagar, eller om det är en fråga om en kort grundutbildning (som inte får överstiga 60 dagar). En avkortning av en lång grundutbildning som understiger 61 dagar skulle annars få konsekvenser för den civilpliktiges ersättning och medföra ökade administrativa kostnader utan att tillföra någon nytta.

Tillägg av särskilda bestämmelser om möjlighet till beslut om undantag från föreskrifterna

Det kan finnas omständigheter som kräver möjlighet att göra undantag från dessa föreskrifter, varför en sådan anpassningsmöjlighet bör finnas och rymas inom föreskriftsbemyndigandet. MSB har noterat att en sådan reglering finns i Försvarsmaktens föreskrifter för värnplikten och anser därför att motsvarande bör finnas även för civilplikten. MSB anser att föreskriften behövs för att öka möjligheten till flexibilitet i systemet, till exempel i händelse av ett hastigt

försämrat säkerhetsläge där det rör sig om undantag som är av mer tillfällig karaktär och där en revidering av föreskrifterna inte hinns med eller som är så tillfällig att de inte föranleder en revidering.

MSB har endast rätt att fatta beslut om undantag från föreskrifter som MSB tillfört, inte det som redan regleras i lag eller förordning.

Beredskapsmyndigheter behov av civilpliktiga

I 7 § i nu gällande föreskrift anges att ” De beredskapsmyndigheter enligt 18 § i förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap **som inom sitt ansvarsområde ser ett behov av civilpliktiga** ska lämna Myndigheten för samhällsskydd och beredskap det underlag som behövs för fastställelse av utbildningens längd.” I tidigare version av dessa föreskrifter var formuleringen ” De beredskapsmyndigheter enligt 18 § i förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap **som har ett behov av civilpliktiga** ska [...]”.

Anledningen till ändringen är för att MSB anser att den tidigare lydelsen kunde uppfattas som en för snäv inskränkning av vad som gäller enligt lag och förordning.

Uppgifter om vilka som berörs av regleringen

- Totalförsvarspliktiga individer som ska grundutbildas med civilplikt för att sedan krigsplaceras i en befattning.
- Totalförsvarspliktiga individer som inom ramen för sin krigsplacering med civilplikt ska utbildas och övas.
- De organisationer hos vilka totalförsvarspliktiga är krigsplacerade med civilplikt och som kommer att behöva öva dessa totalförsvarspliktiga.
- De organisationer som ska ta emot och utbilda totalförsvarspliktiga under delar av deras grundutbildning med civilplikt.
- De civilpliktigas ordinarie arbetsgivare.
- Bolag inom elförsörjningen som berörs genom att de kan tillföras förstärkningspersonal i form av civilpliktiga.
- MSB som beredskapsmyndighet, i egenskap av bemanningsansvarig samt ansvarig för utbildningar inom verksamhetsområdet kommunal räddningstjänst.
- Svenska kraftnät som beredskapsmyndighet, i egenskap av bemanningsansvarig samt ansvarig för utbildningar inom verksamhetsområdet drift och underhåll inom elproduktion och nätverksamhet.

- Totalförsvarets plikt- och provningsverk, i egenskap av ansvarig för mönstring, krigsplacering och annan nödvändig administration.
- Försäkringskassan i egenskap av ansvarig myndighet för utbetalning av ersättningar till civilpliktiga.
- Kommuner, i egenskap av bemanningsansvariga.

Uppgifter om de bemyndiganden som myndighetens beslutanderätt grundar sig på

Enligt 9 kap. 1 § 3 förordningen (1995:238) om totalförsvarsplikt har MSB bemyndigande att föreskriva om utbildning av totalförsvarspliktiga som ska fullgöra civilplikt i det civila försvaret.

Uppgifter om vilka kostnadsmässiga och andra konsekvenser regleringen medför och en jämförelse av konsekvenserna för de övervägda regleringsalternativen

MSB bedömer att dessa verkställighetsföreskrifter inte tillför några ytterligare kostnadsmässiga konsekvenser. Däremot medför civilplikten i sig flertalet olika kostnader.

Bedömning av om regleringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

MSB bedömer att regleringen inte strider mot eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

Bedömning av om särskilda hänsyn behöver tas när det gäller tidpunkten för ikraftträdande och om det finns behov av speciella informationsinsatser

Eftersom den politiska inriktningen är att civilpliktiga inom nu aktiverade verksamhetsområden behöver tillföras förstärkningspersonal så snart som möjligt och verkställighetsföreskrifter är en nödvändig förutsättning för detta behöver föreskrifterna träda ikraft så snart som möjligt för att möjliggöra för utbildning av totalförsvarspliktiga.

MSB ser att det fortsatt finns behov av att göra informationsinsatser kring personalförsörjning under höjd beredskap och civilplikten specifikt som system. I detta ingår naturligtvis information om dessa föreskrifter även om det är en mindre del.

Företag

Företag inom elförsörjningen berörs genom att de kan tillföras förstärkningspersonal i form av civilpliktiga. De berörs även genom att de kan

behöva tillhandahålla viss del av grundutbildningen för vissa befattningar. De ekonomiska konsekvenserna för detta hänger samman med regleringen i lag och förordning samt beslutet om aktivering. Dessa kostnader är i nuläget svåra att bedöma och MSB kan inte i dessa verkställighetsföreskrifter reglera hur detta ska resurssättas eller finansieras eller hur finansieringen ska fördelas, i enlighet med det föreskriftsmandat som finns.

Föreskrifterna får konsekvenser för företag som arbetsgivare om någon av deras anställda tas ut med civilplikt. Företag som arbetsgivare måste också förhålla sig till att de kan ha anställda som är civilpliktiga i det civila försvaret. Det innebär bland annat att personen i perioder behöver vara ledig från sitt ordinarie arbete för att delta i grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring eller krigstjänstgöring. Det innebär också att företaget inte kan disponera personen för sin egen krigsorganisation.

Kommuner och regioner

Kommunerna berörs genom att kommunal verksamhet kan tillföras förstärkningspersonal i form av civilpliktiga. De ekonomiska konsekvenserna för detta hänger samman med regleringen i lag och förordning samt beslut om aktivering.

Kommuner och regioner kan även beröras i egenskap av arbetsgivare då de måste förhålla sig till att de har en anställd som är civilpliktig i det civila försvaret. Det innebär bland annat att personen i perioder behöver vara ledig från sitt ordinarie arbete för att delta i grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring eller krigstjänstgöring. Det innebär också att kommunen eller regionen inte kan disponera personen för sin egen krigsorganisation.

Statliga myndigheter

Vid en aktivering av civilplikt inom andra områden kan också statliga myndigheter komma att beröras genom att de tillförs förstärkningspersonal i form av civilpliktiga. De ekonomiska konsekvenserna för detta hänger samman med regleringen i lag och förordning samt beslut om aktivering.

Statliga myndigheter kan bli utsedda som bemannings- och utbildningsansvariga vilket kommer medföra behov att ytterligare resuser och ökade kostnader. Dessa resursbehov och kostnader är i nuläget svåra att bedöma och MSB kan inte i dessa verkställighetsföreskrifter reglera hur detta ska resurssättas eller finansieras eller hur finansieringen ska fördelas, i enlighet med det föreskriftsmandat som finns.

Statliga myndigheter kan även beröras i egenskap av arbetsgivare då de måste förhålla sig till att de har en anställd som är civilpliktig i det civila försvaret. Det innebär bland annat att personen i perioder behöver vara ledig från sitt

ordinarie arbete för att delta i grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapstjänstgöring eller krigstjänstgöring. Det innebär också att den statliga myndigheten inte kan disponera personen för sin egen krigsorganisation.

Individer och närstående

För den individ som är civilpliktig medför detta vissa skyldigheter över tid som inskränker individens frihet. Det rör sig bland annat om att infinna sig för grund- och repetitionsutbildning samt att lyda order. Det får också vissa ekonomiska konsekvenser, i form av exempelvis visst potentiellt inkomstbortfall. Det kan också få konsekvenser för individens privat- eller familjeliv då de kommer att tvingas vara frånvarande under perioder.

Civilplikt efter annan utredning än mönstring omfattar i större grad äldre individer med en större variation av livssituationer och förutsättning, än vad civilplikt efter mönstring gör. Dessa individer påverkas generellt sett troligen mer av att skrivas in till civilplikt då de i större grad är yrkesverksamma och är troligare att ha familj eller andra sådana omständigheter. Därför blir inskränkningen, generellt sett, som en plikttjänstgöring innebär samt det inkomstbortfall som det potentiellt kan medföra mer kännbar för sådana individer, än om man endast ser till unga vuxna mellan 18-24 år som mönstras in till en grundutbildning med civilplikt.

Civilplikt med mönstring för unga vuxna mellan 18-24 år kan få konsekvenser för individer i och med att det kan skjuta upp möjligheten att börja studera eller jobba efter gymnasiet, eller att det kan bryta in under högskole- eller universitetsstudier och därmed förlänga studietiden för individen.

Även närstående till de individer som är civilpliktiga i det civila försvaret påverkas genom att den individ som är civilpliktig kommer att behöva vara frånvarande hemifrån under perioder. Det kan också få vissa ekonomiska konsekvenser för familjen i form av visst potentiellt inkomstbortfall.

Kontakt

Skicka eventuella frågor till Elina.Lyckeberg@msb.se